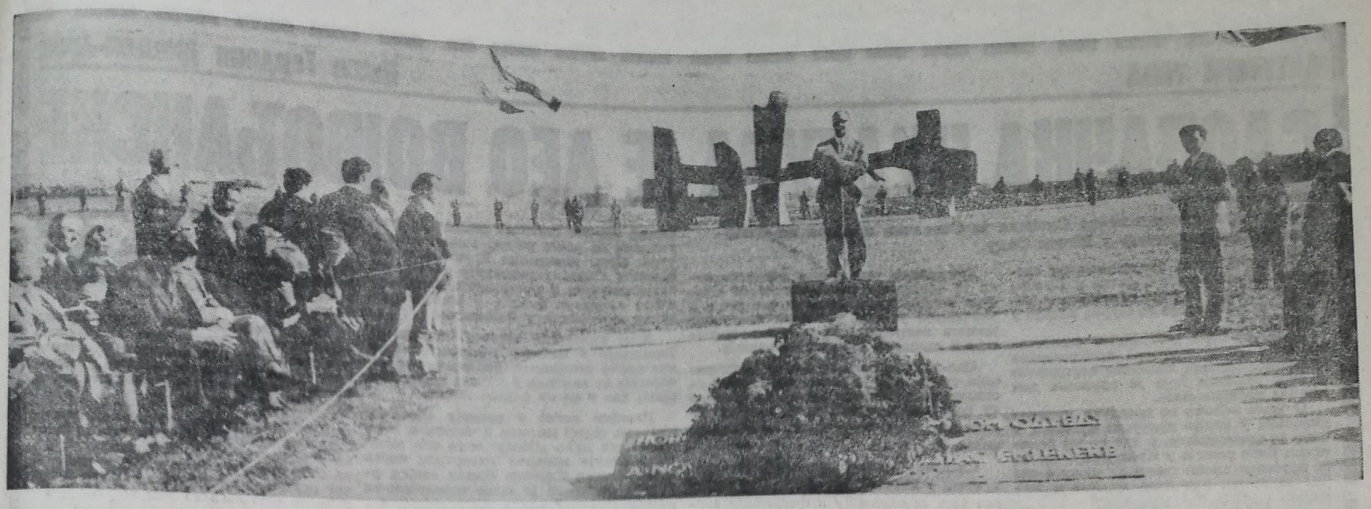

Душан Поповић говори на откривању споменика борцима Новосадског партизанског одреда јуче код Римских Шанчева

ОТКРИВЕН СПОМЕНИК НОВОСАДСКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ

ТУ ЈЕ БОРБА ЗАПОЧЕТА...

Пред окупљеним Новосађанима, преживелим борцима и револуционарима, мајкама палих бораца и омладином говорио ДУШАН ПОПОВИЋ, секретар Општинског комитета Савеза комуниста Југославије

Уз пушчане плотуне и звуке борбених песама, јуче је код Римских Шанчева надомак оНвог Сада, на месту где се одиграо први сукоб ударних десетина из Новог Сада са окупаторском војском и жандармеријом 25. јула 1941. године, откривен споменик борцима Новосадског партизанског одреда.

Споменик, рад вајара Паје Радовановића, откривен је у присуству већег броја грађана, преживелих бораца и револуционара, мајки палих бораца и омладине из града. После интонирања државне химне и полагање венца града Новог Сада на споменик, присутнима се обратио секретар Општинског комитета СКВ Душан Поповић говором у коме је евоцирао успомене на тешке ратне године, дане када се борило и гинуло се вером у бољу будућност.

Обраћајући се присутнима Душан Поповић је, између осталог, рекао:

Дан ослобођења Новог Сада прослављамо ове године о 30-го дишњици 1941. Тај двоструки јубилеј, 30-годишњице ослободилачког антифашистичког устанка, почетка југословенске социјалистичке револуције и ослобођења Новог Сада, обележавамо данас са два споменика најсудбоноснијем раздобљу наше најновије историје — рекао је, између осталог, Душан Поповић. — На овом месту где се, јула 1941. године, одиграо први оружани сукоб новосадских партизана са окупаторским јединицама, откривамо споменик борцима Новосадског партизанског одреда, а на обалама Дунава — најмасовније гробнице Новосађана и Новосађанки у другом светском рату — споменик жртвама фашизма, хиљадама становника нашег града које је мађарски фашистички окупатор уништио кроз четири ратне године.

Значај ове наше прославе је у томе што су опредељења из 1941. неизбрисиво присутна у нашем савременом животу, у континуираним настојањима да остваримо друштво и услове човековог живота за које су се борили и гинули борци револуције.

Нови Сад, његови радни људи свих националности, радничка класа и партијска организација дали су частан допринос народноослободилачкој борби и југословенској социјалистичкој револуцији.

Паљење жита и прве оружане акције

Пред туђинском фашистичком најездом капитулирали су представници буржоаске власти, старог поретка и грађанских партија, позвали српски народ на мир и послушност, и објавили своју лојалност окупатору. Мађарска и немачка буржаозија, заједно са својим организацијама, ставиле су се у службу окупатора.

На попришту су остали комунисти, на челу радних људи, антифашиста и родољуба.

Године 1941. у условима расула и слома, у Новом Саду организовано делује 124 члана КПЈ, 22 кандидата за члана КПЈ и 386 скојеваца. Тај број може изгледати мали, чак и незнатан, али само је привидно тако. У другој половини априла реорганизују се месни комитет Партије и Скоја. Почетком маја, на заједничком састанку ова два руководства, ради бољег политичког и организационог рада, град је подељен на рејоне. У мају и јуну чланови Партије и Скоја скупљају оружје и муницију, као и санитетски материјал.

Почетком јула штабови партизанских одреда при рејонским партијским комитетима у Новом Саду ужурбано стварају војне десетине. За врло кратко време образовано је око 30 војних десетина и неколико ударних и диверзантских група, са око 300 бораца, углавном чланова Партије и Скоја. Тако је, без формалне одлуке, настао Новосадски партизански одред.

Средином јула ПК КПЈ за Војводину даје директиву да се отпочну оружане акције и сабота же, нарочито паљење жита. Извршавајући директиву Покрајинског комитета, десетине и диверзантске групе Новог Сада, састављене од Срба, Мађара, Словака, Јевреја и других, излазе 25. јула у новосадски атар.

Тога дана у 20 часова и 45 минута, бројне групе Новосадског партизанског одреда, које су се разишле атаром око града, палиле су жито, са променљивом срећом, у Ветернику, на Футошком путу, у непосредној близини овога места — на Форгачевом салашу и салашу Симе Марковића, и другде.

Диверзантска група која је изашла северно од града задали ла је 26. јула у кукурузима на месту где се сада налазимо. Под командом авијатичарског подредника Милана Симина, у групи су били радници Антал Немет и Радован Смиљанов, кројач Стеван Николетић и службених Живко Радовановић. Окупаторска полиција је, током дана, открила групу, али се после оружаног сукоба повукла и хитно затражила појачање. Ускоро је стигла коњичка полиција са Чења, а камионима из града жандармерија и војска. У огорченој борби, на овом месту и у непосредној близини погинули су Симин и Немет, Радовановић је током борбе ухваћен, а Смиљанов је пао дан касније. Непријатељ је имао једног рањеног.

Судско веће хонведске команде Војноуправне групе Јужне армије осудило је 2. августа Живка Радовановића на смрт вешањем. Пресуда је одмах извршена у затворском дворишту у Дунавској улици, уз окупаторске трубе и добоше и Живково клицање борби и слободи. Тако је обешен први партизан Новог Сада.

Од почетка доследан интернационалистички став

Не обазирући се на губитке, групе Новосадског партизанског одреда изведе су далеко највећи део од око 50 акција извршених од јула до септембра 1941. године у Бачкој. То је била, у ствари, објава рата окупатору, али не рата какав је био априлски, него рата револуционарног, који је отварао ново историјско поглавље, рата на чијем су се челу налазиле нове друштвене снаге, рата који ће нужно довести до крупних револуционарних промена. У томе је историјска суштина догађаја из 1941., без обзира на чињеницу шго ов де није било спектакуларних резултата, ни тад ни касније. А политички значај те борбе био је од огромног утицаја.

Комунисти Новог Сада, ослоњени на радне људе, борили су се у изузетно тешким условима. И поред видних резултата у остваривању јединства народа и народности, требало је савладати огромне тешкоће које су се испречиле на путу стварања нових међусобних односа између народа и народности нашег града, и општине. Морало се савладати тешко наслеђе прошлости и демаскирати перфидна такти ка окупатора. У том погледу, комунисти Новог Сада заузели су од самог почетка доследан интернационалистички став у борби за братство и јединство наших народа и народности.

Без обзира на тешку ситуацију, на специфичну националну структуру, на политички, војни и географски положај, на грешке руководства у оцени опште ситуације и у изналажењу одговарајућих тактичких, политичких и организационих облика деловања, новосадска партијска организација, чланови Партије и скојевци почели су рат против окупатора и оружану револуционарну борбу без икаквог колебања, одлучно и храбро. Шта им је давало снаге да тако поступе? Једино комунистичка свест, партијска дисциплина, љубав према свом народу и слободи. Новосадске партијске организације и комунисти свих националности, спроводећи директиве ПК КПЈ за Војводину, у целини су се спремно и јединствено дигли на отворену борбу против окупатора и испољили масован херојизам и највеће самопожртвовање.

Херојске борбе и страдања

Од 1941. до 1944. године у редовима новосадске партијске организације борило се 154 члана Партије, 32 кандидата за члана Партије и 748 скојеваца. У народноослободилачком покрету у граду је евидентирано 2.355 националности, од тога 555 жена. По социјалном саставу највише је било радника — 939, а по добу највише до 20 година — 941 учесник. У оружаним јединицама било је 1.014 учесника, у илегалном позадинском раду 985, а у затворима и логорима 832. Погинуло је 544 учесника, од тога у оружаним јединицама 197, у позадини 35, обешених и стрељаних 67, убијених на испитивању 238. Колико се могло установити, у граду је било 202 илегална стана и базе.

Новосадски комунисти и скојевци нису се повукли пред окупаторским мецима, вешалима ни зверским мученима. У првом јуришу, до краја 1941. године, пале су готово све организације и врло велики део чланства новосадске партијске организације, укључујући и скојевце. Сви чланови новосадског партијског и скојевског комитета из 1941. године, изузев једног, погинули су, обешени или умрли у логорима. Новосадска партијска организација поднела је огромне жртве и изгубила најдрагоценији људе.

Ослобођење Новог Сада

Борбени континуитет Новосадског партизанског одреда сачували су оружане групе комуниста које су се одржале на прилазима града крајем 1941. године, и целе 1942, да би 1943. број но ојачале и развиле партизанска дејства, а у лето 1944. године и формално прерасле у Новосадски партизански одред, који је у освит 23. октобра 1944. године, располажући у то време са око 700 наоружаних бораца, ослободио свој град. У војвођанским бригадама многи омладинци и омладинке Новог Сада учествовали су у завршним борбама за коначно ослобођење наше земље.

Нека нас овај споменик подсећа на ратне дане, жртве и победе, испуни осећањем обавеза да се принципијелношћу, смелошћу и самопрегором, са којима су комунисти у рату извршавали задатке, и данас чувамо њихову интернационалистичку поруку и савлађујемо тешкоће са којима се сукобљавамо. Нека откривање овог партизанског споменика буде и опомена да неизвесности ма и замкама будућности морамо ићи у сусрет јединствено и одлучно, испуњени визијом самоуправног социјализма, независности, равноправности и ослобађања човека. Пред нама су још многи крупни послови које, предвођени Савезом комуниста са другом Титом на челу, у интересу ове земље и нараштаја који долазе морамо добро обавити.

Представници новосадских друштвено-политичких организација полажу венац на споменик